

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. การดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1 นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ 2557

1.2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

2.2 เครื่องมือของการมีส่วนร่วม

2.3 การบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ

2.4 ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.5 ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.6 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

2.7 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

2.8 ยุทธศาสตร์และแนววิธีการในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการบริหาร

การศึกษา

2.9 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.10 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3 การบริหารการศึกษาในสถานศึกษา

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

3.4 ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป

4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

- 4.1 ความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 4.2 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 4.3 แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษา
- 4.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 4.5 บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1 นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน ของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2557

ตามวิสัยทัศน์นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ ได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ การมีอาชีพ และการมีความสามารถแข่งขันในประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน โดยมีพันธกิจดังนี้

1. จัดและส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพ เพื่อยกระดับการศึกษา สมรรถนะในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา พัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสังคม และเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน เพื่อผนึกกำลังในการพัฒนาคุณภาพของประชากร

3. พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

4. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของคนในชุมชน และการส่งเสริมบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ

5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการ ให้สามารถดำเนินงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน
2. ประชากรวัยแรงงานมีระดับการศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น และมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวอย่างยั่งยืน บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
3. ประชาชนมีฐานอาชีพที่กว้างที่หลากหลาย สามารถพัฒนาไปสู่ระดับวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถเชิงการแข่งขัน มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งของชุมชน
4. ประชาชนมีเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเรียนรู้แก้ปัญหา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างสร้างสรรค์
5. ประชาชนมีความรู้และทักษะด้านภาษาอังกฤษ ภาษาจีนและภาษากลุ่มประเทศอาเซียนรวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาคและความเป็นประชาคมอาเซียน
6. องค์กรภาคส่วนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง
7. หน่วยงานและสถานศึกษาพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ให้แก่กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึง
8. หน่วยงานและสถานศึกษานำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีคุณภาพมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
9. ชุมชนได้รับการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่างๆ เป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้
10. หน่วยงานและสถานศึกษา มีระบบบริหารจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ร้อยละของคนไทยกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่างๆ (เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย กลุ่มคนไทย

ในต่างประเทศ กลุ่มคนไทยทั่วไป เป็นต้น) ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้/ได้รับบริการการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ จำนวนประชากร วัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) ที่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะให้เป็นผู้อ่านออกเขียนได้

1. จำนวนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) กลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษา พื้นฐานนอกระบบ
2. จำนวนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับบริการ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
3. ร้อยละของชุมชน (ตำบล/หมู่บ้าน) เป้าหมายที่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับการ อบรมหลักสูตรการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำแล้วสามารถจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ระดับ ตำบล/หมู่บ้านได้
4. จำนวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการบริการการเรียนรู้/ร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา
5. ร้อยละของประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับบริการการเรียนรู้/ร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา แล้วมีการพัฒนาเจตคติทาง วิทยาศาสตร์และมีแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้
6. จำนวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการศึกษาอบรมในหลักสูตร ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษากลุ่มประเทศอาเซียน และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาค และ ความเป็นประชาชนอาเซียน
7. จำนวนองค์กรภาคส่วนต่างๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ร่วมลงนามในบันทึก ข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยกับประเทศไทย
8. ร้อยละของหน่วยงานและสถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ที่มีการพัฒนา/วิจัยและพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียน/ผู้รับบริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
9. ร้อยละของผู้เรียน/ผู้เข้าบริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีความพึงพอใจในคุณภาพและปริมาณ/ความหลากหลายของสื่อการเรียนรู้ที่หน่วยงานและ สถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจัดบริการ
10. ร้อยละของหน่วยงาน และสถานศึกษา กศน.ที่มีการบริหารจัดการ และพัฒนา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยขององค์กร
11. ร้อยละ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนโดยใช้ปัญหา ของ ชุมชนเป็นศูนย์กลาง

12. ร้อยละของหน่วยงาน และสถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สามารถดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมตามบทบาทภารกิจที่รับผิดชอบได้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด/ตามแผนที่กำหนดไว้

นโยบายเร่งด่วนของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ส่งเสริมการอ่านและเพิ่มอัตราการรู้หนังสือของคนไทย ให้สามารถอ่านออกเขียนได้

1.1 เร่งพัฒนาเครื่องมือสำรวจและประเมินระดับการรู้หนังสือไทย ดำเนินการสำรวจและประเมินระดับการรู้หนังสือของประชากรวัยแรงงานผู้ไม่รู้หนังสือในทุกพื้นที่ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายอายุ 15 - 59 ปี เพื่อนำมาจัดทำฐานข้อมูลผู้ไม่รู้หนังสือทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลางให้เป็นปัจจุบัน ถูกต้องและเป็นระบบเดียวกันพร้อมทั้งให้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประชากรให้รู้หนังสือไทยเป็นรายไตรมาส

1.2 เร่งจัดการศึกษาให้ผู้ไม่รู้หนังสือตามผลสำรวจประเมินระดับการรู้หนังสือไทย ให้สามารถอ่านออกเขียนได้ โดยใช้หลักสูตรการรู้หนังสือไทย ของสำนักงานการศึกษานอกระบบและกาศึกษาตามอัธยาศัย และสื่อที่เหมาะสมกับสภาพและพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมาย

1.3 เร่งพัฒนาสมรรถนะของครูการศึกษานอกโรงเรียน และภาคีเครือข่ายที่ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ โดยให้มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือตามหลักสูตรการรู้หนังสือไทยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และมีทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ไม่รู้หนังสือ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 มุ่งเน้นให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ การคงสภาพการรู้หนังสือ การพัฒนาทักษะการรู้หนังสือและการพัฒนาทักษะด้านคอมพิวเตอร์พื้นฐาน เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชน

2. เพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีคุณภาพ

2.1 พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1. สนับสนุนโครงการพื้นฐานและอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษา และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดกิจกรรม และการให้บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพและทันเวลา

2. พัฒนาระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management Systems : LMS) บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ใช้ประโยชน์สำหรับการรับสมัคร การขึ้นทะเบียนนักศึกษา การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้กับประชาชน

3. พัฒนาและเผยแพร่สื่อการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบออนไลน์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน

4. พัฒนาคู่มือที่เกี่ยวกับระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management Systems : LMS) ให้สามารถใช้ระบบเพื่อจัดการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

1. พัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สามารถใช้ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management Systems : LMS) เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ การให้บริการทางการศึกษา ที่เป็นประโยชน์กับการยกระดับและการพัฒนาคุณภาพการศึกษานอกระบบ และเพิ่มโอกาสและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน

2. จัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษานอกโรงเรียน (ONIE Media Centre) ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ที่เป็นศูนย์ผลิตและเผยแพร่สื่อ กคน. ที่มีคุณภาพเพื่อให้บริการกับกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

3. จัดตั้งห้องปฏิบัติการทางภาษาในสถานศึกษา ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการเรียนการสอน และการให้บริการอื่นๆ

2.3 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย

1. พัฒนารูปแบบการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษานอกระบบด้วยการใช้ระบบการสอบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Exam)

2. พัฒนาระบบการให้บริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ให้เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการเรียนรู้ (Learning Management Systems : LMS)

3. พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาทางไกล ให้มีความทันสมัยมีหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสถานศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

4. พัฒนาระบบช่องทางแหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ (Portal Web) ที่มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มโอกาสเรียนรู้ให้กับประชาชน

5. พัฒนาคู่มือหนังสืออัจฉริยะให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

3. ยกระดับคุณภาพการศึกษานอกระบบแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

3.1 เร่งพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอน ให้มีการเรียนและการจัดทำกิจกรรมวิชาการเพื่อเสริมและเติมความรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง

3.2 เร่งพัฒนาเกณฑ์สมรรถนะของครูการศึกษานอกโรงเรียนและพัฒนาครูการศึกษานอกโรงเรียนให้มีสมรรถนะตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรการเรียนรู้ออนไลน์ รวมทั้งจัดให้มีการประเมินสมรรถนะบุคคลดังกล่าวก่อนเข้าทำงานการศึกษานอกโรงเรียน และให้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของครูการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้ครูการศึกษานอกโรงเรียนทุกคน ได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวทาง ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 พัฒนาครูการศึกษานอกโรงเรียน ให้เป็นทั้งผู้สอนและผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบการศึกษานอกโรงเรียน ที่สามารถเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสม และบูรณาการวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านโครงการ (Project-based learning) และกระบวนการเรียนที่เน้นการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาโดยผู้เรียนสร้างกระบวนการเรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3.4 เร่งจัดหา รวบรวม และพัฒนาสื่อเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งสื่อเอกสารและสื่อเทคโนโลยี พร้อมทั้งมีการจัดทำสรุปสาระสำคัญของแต่ละรายวิชา เพื่อความสะดวก ในการเผยแพร่การจัดทำแบบฝึกหัดเพื่อทบทวนความรู้ที่สามารถเพิ่มความหลากหลาย ของสื่อการเรียนรู้และพัฒนาศูนย์สื่อการศึกษานอกโรงเรียน (ONIE Media Centre) ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา

3.5 พัฒนาและบริหารจัดการระบบ TV กศน./โทรทัศน์ ช่องติวเดออร์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยุ และอินเทอร์เน็ต ให้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และสะดวกต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.6 พัฒนาระบบสะสมผลการเรียนและระบบการสอบอิเล็กทรอนิกส์ (e - Exam) ให้มีมาตรฐานเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.7 เสริมสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอื่นๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและร่วมมือกันในการจัดการศึกษา ให้ได้ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

4. ยกระดับการฝึกอบรมอาชีพและ“ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน”เพื่อผลิตกำลังคนที่มีศักยภาพในการแข่งขัน รองรับการเข้าสู่ระบบการค้าเสรีของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

4.1 พัฒนาคุณภาพการฝึกอบรมอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนไปสู่ระดับวิสาหกิจชุมชน

1. พัฒนาศูนย์คลากรการศึกษานอกโรงเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจทักษะ

และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจและสามารถจัด และส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการมีอาชีพให้กับกลุ่ม เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้และฝึกอบรมที่เน้นการปฏิบัติ การศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้โลกอาชีพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอาชีพ โดยตรง การฝึกประสบการณ์อาชีพจากการปฏิบัติจริงทั้งจากสถานที่และกิจกรรมต่างๆ อาทิ สถานศึกษา สถานประกอบการ กิจกรรมจิตอาสา มหกรรม งานอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีทักษะและเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพ ได้จริง และมีศักยภาพในการแข่งขันรองรับการเข้าสู่ระบบการค้าสากล และการค้าเสรีของ ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน

3. พัฒนาศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนให้เป็นศูนย์ฝึกอบรม สาธิต จำหน่าย และ กระจายสินค้าและบริการชุมชน รวมทั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญา และศูนย์บริการข่าวสาร ข้อมูลสำหรับชุมชน ที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

4. ประสานการดำเนินงานกับศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนและแหล่งเรียนรู้ ของ หน่วยงานและสถานศึกษาอื่น ตลอดจนภาคเอกชนและภาคีเครือข่ายอื่นในพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยง เป็นเครือข่ายการฝึกและสร้างอาชีพของประชาชนและชุมชนในจังหวัด กลุ่มจังหวัด และ ระหว่างจังหวัด

5. เร่งรัดพัฒนาระบบแนะแนว ส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถ เข้าถึงแหล่งทุนต่างๆ สำหรับเป็นช่องทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนา ชีต ความสามารถ ในการแข่งขันด้านอาชีพอย่างต่อเนื่อง

6. กำกับ ติดตาม ประเมินผล วิจัยและพัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษา อาชีพเพื่อการมีงานทำอย่างเป็นระบบ และนำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการ ดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการด้านการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำของประชาชน ของตลาดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

4.2. พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสายอาชีพเพื่อการเข้าสู่การอาชีวศึกษา

1. พัฒนาและจัดทำหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพเพื่อการมีงานทำ ที่เป็น มาตรฐาน และผู้เรียนสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้จากการประกอบอาชีพได้จริง

2. ส่งเสริมสนับสนุนการนำความรู้และประสบการณ์จากการเรียนรู้อาชีพ ไปเทียบระดับการศึกษา และเทียบโอนความรู้สู่หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา ชั้นพื้นฐาน หรือการเข้าสู่การศึกษาสายอาชีวศึกษา

3. ประสานความร่วมมือกับสถาบันการอาชีวศึกษา และสถานประกอบการ ในลักษณะไตรภาคีเพื่อการส่งต่อผู้เรียนหลักสูตรการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำของ กคน. เข้าสู่หลักสูตรการอาชีวศึกษาได้อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

4. พัฒนาระบบแนะแนวการศึกษาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน/นักศึกษาที่ออกกลางคัน นักเรียน/นักศึกษาที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อ และประชาชนทั่วไป เห็นช่องทางและการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา

5. กำกับ ติดตาม ประเมินผล วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาสายอาชีพของ กศน.และนำผลมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

5. จัดตั้งศูนย์อาชีวศึกษาในระดับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/เขต

5.1 เร่งสำรวจความต้องการด้านการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียน) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อนำมากำหนดหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องด้านอาเซียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายตามบริบทและความต้องการของแต่ละพื้นที่

5.2 เร่งพัฒนาและจัดทำหลักสูตร สื่อ แบบเรียนการศึกษาต่อเนื่องด้านภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียน) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ในทุกกลุ่มอาชีพให้สามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้อย่างน้อย 1 ภาษา ตามบริบทและความต้องการของแต่ละพื้นที่ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียน

5.3 จัดให้มีศูนย์อาชีวศึกษา อำเภอ/เขต ละ 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียน) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยจัดเป็นห้องเรียน แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์บริการหลักสูตร สื่อ แบบเรียน ที่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5.4 ประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานและภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินการยกระดับความสามารถด้านภาษาต่างประเทศและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียนให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายสตรีเพื่อให้สามารถใช้ทักษะด้านภาษาและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นเครื่องในการพัฒนาอาชีพ และชุมชนให้มีความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องด้านภาษาต่างประเทศและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประเทศอาเซียนพร้อมทั้งนำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและบริบทของพื้นที่

1.2. แนวทางการจัดการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา

แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2535:1) การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการเรียนรู้ในช่วงสุดท้ายของชีวิต บุคคลในสังคมจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม และการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาที่พัฒนาเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล เป็นการประสานสัมพันธ์การศึกษา 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่ละระบบจะต้องมีความสัมพันธ์กัน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการส่งเสริมสนับสนุน และประสานความร่วมมือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดวิสัยทัศน์คือ คนไทยได้รับการ ศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่มีคุณภาพได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ การมีอาชีพ และการมีความสามารถเชิงการแข่งขันในประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน

หลักการสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาเป็นความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกคน ซึ่งจะต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาปรับปรุงตนเองให้สามารถดำรงชีวิตของตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1. บุคคลแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้เกิดจากความต้องการและเข้าใจด้วยตนเองเป็นกระบวนการภายใน ผู้อื่นเป็นผู้ชี้แนะเท่านั้น
2. เอกภาพและความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา จัดระบบความรู้ให้มีการประสานสัมพันธ์เกื้อกูลกัน การศึกษามีลักษณะบูรณาการหลอมรวมการเรียนรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องผสมกลมกลืน
3. วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์มีหลากหลายตามสภาพสังคม ชุมชน และบุคคลที่แตกต่างกัน ดังนั้น ความยืดหยุ่นและระบบเปิด จึงควรเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต
4. ขยายขอบเขตการให้บริการแก่มวลชน เน้นหลักประชาธิปไตย เน้นหลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเข้าถึงประชาชน
5. มุ่งพัฒนาชีวิต และสังคมโดยรวม การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านความเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ ยกระดับ

ทักษะของการทำงาน การเตรียมคนให้เป็นพลเมืองดี เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต คือ การสร้างสังคมประชาธิปไตย ที่มีเสรีภาพ ความสงบ ความสุข มีประสิทธิภาพ และเป็นสังคมการเรียนรู้ (Learning Society)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบหรือ Non-Formal Education (NFE) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1967 ในการประชุม UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้นิยามการศึกษานอกระบบ หมายถึง “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่อยู่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่างๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก” โดยเน้นการเรียนรู้ (Learning) แต่ในปัจจุบันการศึกษานอกระบบ คือ กระบวนการจัดการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ทั้งที่เป็นทัศนคติ ทักษะ และความรู้ ซึ่งทำได้ดีกว่าการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนทั่วไป สมรรถนะที่เกิดจากการศึกษานอกระบบ มีตั้งแต่ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ไขความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหาาร่วมกัน การสร้างความเชื่อมั่น ความรับผิดชอบและความมีวินัย การศึกษานอกระบบยุคใหม่จึงเน้นการเรียนรู้และสมรรถนะ (Learning and Competency) (จรรยาพร ธรณินทร์ : 2550 อ้างถึงใน อัญชลี ธรรมะวิชิกุล 2555:1)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษาซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาดตนเองให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอ่อนตัวให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธี จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกโรงเรียนมีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้จากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ผูกฝนอาชีพหรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่สนใจ (อาชัญญา รัตนอุบล: 2542 อ้างถึงใน อัญชลี ธรรมะวิชิกุล, 2555:1) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาส พลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ เพื่อเพิ่มและพัฒนาศักยภาพให้กับประชาชนทุกด้าน (อัญชลี ธรรมะวิชิกุล 2555 : 1)

ภารกิจต่อเนื่องด้านการศึกษานอกระบบ

จัดและสนับสนุนการศึกษานอกระบบตั้งแต่ปฐมวัยจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. พัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำสาระการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวม และสร้างเสริมสมรรถนะการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคง

2. ดำเนินการให้ผู้เรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ได้รับการสนับสนุน ค่าจัดซื้อตำราเรียน ค่าจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และค่าเล่าเรียนอย่างทั่วถึงและเพียงพอ เพื่อเพิ่มโอกาสในการรับการศึกษาที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3. จัดหาตำราเรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพตามที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้การรับรองคุณภาพให้ทันต่อความต้องการของผู้เรียน พร้อมทั้งมีระบบหมุนเวียนตำราเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการให้บริการตำราเรียนอย่างเท่าเทียมกัน

4. ขยายการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพให้กับประชาชนวัยแรงงานที่ไม่จบการศึกษามากบังคับและไม่อยู่ในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ ด้วยวิธีเรียนที่หลากหลาย และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

5. ส่งเสริมสนับสนุนและเร่งรัดให้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอทุกแห่ง ดำเนินการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์รวมทั้งผลการเรียนอย่างเป็นระบบ ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับหลักสูตร เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างกว้างขวาง

6. พัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ให้มีข้อมูลครบถ้วนถูกต้องทันสมัย และเชื่อมโยงกันทั่วประเทศ สามารถสืบค้นและสอบถามได้ทันตามความต้องการเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา ให้กับผู้เรียนและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

7. จัดให้มีวิธีเรียนที่หลากหลายเน้นการฝึกปฏิบัติจริง โดยกำหนดให้ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต้องเรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง (เฉลี่ยภาคเรียนละไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง) และให้ผู้เรียนมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 9 ชั่วโมง โดยให้ผู้เรียนกับครู หรือวิทยากรสอนเสริมอย่างน้อย 6 ชั่วโมง และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามที่ครูมอบหมาย 3 ชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

8. พัฒนาระบบการประเมินเพื่อเทียบระดับการศึกษาที่มีความโปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีมาตรฐานตามที่กำหนดและสามารถตรวจสอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ

9. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินงานการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เช่นกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด กิจกรรมจิตอาสา การจัดตั้งชมรมชมุขชนการแสดงความสามารถพิเศษของนักศึกษา "สุดยอด กศน." การร่วมการแข่งขันกีฬา เป็นต้น

ยกระดับการศึกษาประชาชนให้จบการศึกษาในระดับสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับอำเภอ/เขต ดำเนินการจัดการบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาในระดับสูงสุดของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน

2. ให้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด/ กทม. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับอำเภอ/เขต ดำเนินการจัดบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาในระดับสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนในอำเภอ/เขต ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประชาสัมพันธ์ให้องค์กรหลัก หน่วยงานทางการศึกษา ภาคสังคม และประชาชน ตระหนักถึงความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการเทียบระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะที่เป็นกลไกในการประเมินและให้การยอมรับคุณค่าของมวลความรู้และประสบการณ์แต่ละบุคคลได้ส่งสมมา เพื่อส่งเสริมให้นำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

เปิดโลกการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสู่อินเตอร์
เพื่อประชาคมอาเซียน

1. จัดให้มีห้องเรียน ที่จัดการเรียนการสอน หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาควิชาภาษาอังกฤษ อย่างน้อย จังหวัดละ 1 ห้องเรียน

2. จัดหาครูและผู้เกี่ยวข้อง และพัฒนาสมรรถนะบุคลากรดังกล่าว ให้สามารถจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาควิชาภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา และจัดการเรียนการสอน หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาควิชาภาษาอังกฤษ

1. พัฒนาระบบการนิเทศ ติดตามและการวัดและประเมินผลการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาคภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้เรียน

การศึกษาต่อเนื่อง

1. มุ่งจัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนและศักยภาพแต่ละพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการใช้ระบบเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ความสามารถ เจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพและ ทักษะที่พัฒนาขึ้นไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้จริง และการพัฒนาสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2. มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ อาทิ ค่ายพัฒนาทักษะชีวิต การตั้งชมรม/ชุมชน การส่งเสริมด้านกีฬา ศิลปะดนตรี ศิลปะการแสดงและความสามารถพิเศษต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้ทุกกลุ่ม เป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการชีวิต ของตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่าง มีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

3. มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในรูปแบบของการฝึกอบรม การเรียนทางไกล การประชุมสัมมนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมอาสา การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ และรูปแบบอื่นๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทของชุมชนแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองดี การบำเพ็ญประโยชน์โดยใช้กระบวนการลูกเสือ เนตรนารีและยุวกาชาด การส่งเสริมบทบาทสตรี การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน การบริหารกองทุน การสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร การอนุรักษ์พลังงานทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำ และการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และหลักสูตรเชิงบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

1. พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามจุดมุ่งหมายและมาตรฐานของหลักสูตร

2. พัฒนาครูและผู้เกี่ยวข้องให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนการสอน การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการวิจัยเบื้องต้น

3. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการบริบทของพื้นที่ และสภาพของกลุ่มเป้าหมายและท้องถิ่น

4. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรทางด้านภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศอาเซียนและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรดังกล่าว เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในการเข้าสู่การเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียนอย่างมีคุณภาพ

5. ส่งเสริมการพัฒนาสื่อแบบเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่ออื่นๆ ประกอบหลักสูตรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน โดยการมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

6. ส่งเสริมรูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลายสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

7. มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ลงทะเบียนเรียนได้เรียนในรูปแบบที่เหมาะสม กับสภาพความต้องการของตนเอง โดยมีอัตราคงอยู่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และมีผลสัมฤทธิ์ในสาระความรู้พื้นฐานไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

8. พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลการศึกษาจากระบบ ทุกหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้มาตรฐาน โดยการนำข้อทดสอบมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ

การประกันคุณภาพการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ให้สถานศึกษาพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในให้ได้มาตรฐาน เพื่อพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกที่สาม โดยพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้การประเมินภายในด้วยตนเอง

2. ให้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด/กทม.ดำเนินการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยต้นสังกัด ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนสถานศึกษาในสังกัด

3. ดำเนินการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ที่ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการขอรับการประเมินอีกครั้งหนึ่งในรอบที่สาม โดยปรับแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

4. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานจาก สมศ. ผุดงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

ภารกิจต่อเนื่องด้านการศึกษาตามอัธยาศัย

การส่งเสริมการอ่าน

1. พัฒนาระดับความสามารถในการอ่านของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายให้ได้ในระดับคล่องอ่านเข้าใจความเขียนคล่องและอ่านเชิงวิเคราะห์พื้นฐาน โดยใช้เทคนิควิธีการเรียนการสอน และสื่อที่มีคุณภาพ

2. ส่งเสริมให้มีการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการอ่าน ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน โดยจัดให้มีอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านในทุกตำบล

3. พัฒนา“บ้านหนังสืออัจฉริยะ” ในหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เป็นกลไกในการส่งเสริมการอ่านให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) นั้นตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับออกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่า การมีส่วนร่วมโดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย” (Apathy) ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้นจึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือประเด็นที่บุคคลสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง กับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และเพียร์สและสไตเฟล (Pearse & Stiefel,อ้างถึงใน พิมพ์ ทวีนาท, 2550:8) ยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการมีส่วนร่วมความสนใจร่วมกัน มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมหรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

นอกจากนี้ WHO/UNICEF (ศุภมาศ การะเกตุ, อ้างถึงใน พิมพ์ ทวีนาท,2550 :9) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่ จะสามารถ จะทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยว กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการประชุม อนุองค์การสหประชาชาติ เคยระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียว ที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้ว การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ

การพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ จาก โศครวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีทางของตนเอง ดังมีผู้นิยามว่า“โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วมหมายถึงการปลดปล่อยประชาชน ให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการเข้าสู่ภาวะทันสมัย”

ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) หมายถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในสังคม เพราะ“มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์การเมือง” และย่อมจะมีลักษณะ รูปแบบวิธีการเฉพาะตัว

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์ โดยต้องมีการให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณา นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายมีกิจกรรมเป้าหมาย และมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไป อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการหรือขั้นตอน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเริ่มจากกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการมีส่วนร่วม จากนั้นจะนำไปสู่การกำหนดวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มมีส่วนได้เสีย จะเห็นได้ว่ากระบวนการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กลุ่มเป้าหมายสถานการณ์เฉพาะ และเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อเห็นว่าตนมีผลกระทบจากการตัดสินใจ จำนวนและสัดส่วนของประชาชนจะแตกต่างกันไปในแต่ละกระบวนการตัดสินใจ ไม่มีกระบวนการ การมีส่วนร่วมของประชาชนชนิดใดชนิดหนึ่งที่เหมาะสมและใช้ได้ผลดีกับทุกสถานการณ์

ดังนั้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร หมายถึง การที่สมาชิกหรือกลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ที่ผู้บริหารบุคลากรในองค์กร และสมาชิกของชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนการ ดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ ที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกซึ่งสาธารณชนไม่เพียงแต่ได้รับรู้ก่อนตัดสินใจ แต่ยังมีอิทธิพล

2.2 เครื่องมือของการมีส่วนร่วม

สำหรับเครื่องมือของการมีส่วนร่วมนั้นมีหลากหลายประเภท (วันชัย วัฒนศัพท์, อ้างถึงใน พิมพ์ ทวีนาท, 2550:10-11) ได้แก่

1.) ประชาพิจารณ์ (Public hearing) เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นก่อนการออกกฎ คำสั่งหรือการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร

ที่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่นิยมใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐเพื่อเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงาน โครงการให้เหมาะสมต่อไป การรับฟังที่ถือว่าเป็นการพิจารณาได้นั้น จะต้องมีลักษณะเป็นการไต่สวนทวนความเป็นไปโดยเที่ยงตรง เปิดเผย ยุติธรรม นอกจากนี้การรับฟัง ต้องมีฐานะเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ที่สามารถบังคับตามสิทธิโดยกระบวนการยุติธรรม

2.) การสอบถามสาธารณะ (Public inquiry) เป็นคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในกฎหมายของอังกฤษ ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยที่แตกต่างกัน เช่นแปลว่า“การไต่สวนสาธารณะ” “การสอบสวนโดยเปิดเผย” และ“การรับฟังทางมหาชน” เป็นต้น ซึ่งหมายถึง มาตรการทางการปกครองที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือความเสียหายในเรื่องนั้นๆ ได้แสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้ง คัดค้าน ก่อนที่ฝ่ายบริหารจะออกกฎหรือคำสั่งในเรื่องนั้นๆ โดยให้องค์กรหรือบุคคลที่มีความเป็นอิสระเป็นผู้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น

3.) การออกเสียงประชามติ (Referendum) เป็นกระบวนการของการจัดทำกฎหมายที่ขอให้ประชาชนออกเสียงลงคะแนน เพื่อลงมติวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือร่างกฎหมายที่สำคัญ ซึ่งในต่างประเทศมีหลายประเทศที่ใช้ระบบนี้ไปใช้ เช่น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4.) การลงชื่อ (Public registries) หรือลงทะเบียน ตัวอย่างปรากฏในกฎหมายของประเทศแคนาดา เกี่ยวกับการประเมินผลสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญในกฎหมายซึ่งเป็นการกำหนดให้มีการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการประเมินสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยมีเครื่องมือหนึ่งที่ใช้คือการลงชื่อเป็นการลงชื่อของประชาชนที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นกรายงานและข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผล

1.3 การบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ

การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเรียนสูงได้นั้น จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา วัด บ้าน ชุมชนและองค์กรต่างๆ เป็นอย่างดี จึงเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญที่ประชาชนควรต้องมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาที่ดี จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ความหมายของการมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา เป็นกระบวนการที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานการศึกษา ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

สมชิต ชันขวา อ้างถึงใน (ณรงค์ กุลนิเทศ 2555:16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจโดยการทำงาน

ดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับการที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเวลาที่เหมาะสมกับทั้ง กระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้วางใจได้ การมีส่วนร่วม เป็นหัวใจในการเสริมสร้างพลังการทำงานกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพ ในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์ และอุทิศตนมากยิ่งขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา

ไพรัช เดชะรินทร์ อ้างถึงใน (ณรงค์ กุลนิเทศ 2555 : 17) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดยมากเป็นกิจการของหมู่คณะที่บุคคลมีส่วนได้ส่วนเสียอยู่ด้วย การทำงานเป็นคณะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในงานของสมาชิกและผู้ร่วมงานแต่ละคนมีความสำคัญยิ่ง การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมได้

ศิริกาญจน์ โกสุม อ้างถึงใน (พิมพ์ ทวีนาท, 2550:24) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือการตัดสินใจใดๆ ก็ตาม ที่ส่งผลกระทบต่อถึงบุคคล บุคคลเหล่านั้นควรเป็น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่า ตนจะต้องทำอะไร เพราะการที่เหตุการณ์ใด ก็ตาม ที่ส่งผลกระทบต่อถึงบุคคลใดบุคคลนั้น ย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้าง ที่เกิดขึ้นกับตนเอง

โคเฮ็น และอัฟฮอฟฟ์ อ้างถึงใน (พิมพ์ ทวีนาท, 2550:24) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินการด้วย เช่น ในการจัดองค์กรการกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่ม การตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2.) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานความร่วมมือ
- 3.) การมีส่วนร่วมผลประโยชน์ (Benefits)
- 4.) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

2.4 ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

บุญศรี แสงศรี (2551:21) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมนี้ สามารถสร้างความรู้สึกที่ดีในการปฏิบัติงานและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและต่อองค์กรการได้เป็นอย่างดี

ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่าได้ผลในเชิงปฏิบัติมากมี 3 ระบบ คือ

1.) ระบบการปรึกษาหารือ (Consultive Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ (Committee) ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรรมการโครงการ คณะกรรมการเฉพาะกิจ คณะกรรมการดำเนินงาน หรือ คณะกรรมการที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น รูปแบบนี้เป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงาน มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการดำเนินการด้วยระบบการปรึกษาหารือ เหมาะสมสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการหรือ กรรมการเป็นต้น

2.) ระบบกลุ่มคุณภาพ (QC Circles) เป็นการบริหารงานแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในรูปแบบของกลุ่มงาน ซึ่งอาจเรียกชื่อได้หลายอย่าง เช่น คุณภาพกลุ่ม กิจกรรมคิวซี กลุ่มพัฒนาคุณภาพงาน หรือ กลุ่มคิว เป็นต้น ระบบคุณภาพนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานระดับปฏิบัติ (Worker) หรือระดับหัวหน้างาน (Foreman) ทั้งนี้ เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้น มีโอกาสทำงานร่วมกัน เพื่อค้นหาปัญหาวิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ระบบกลุ่มคุณภาพนี้จะใช้ได้ผลต่อเมื่อมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิคต่างๆ (QC Techniques) ให้กับพนักงานใช้สถิติพื้นฐาน (Basic Statistics) และการใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamics) ในการปฏิบัติงานที่สำคัญที่สุดก็คือ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน (Job Satisfaction) ของพนักงานส่วนใหญ่ต้องอยู่ในเกณฑ์สูง จึงจะสามารถนำระบบคุณภาพนี้มาใช้ให้เกิดผล ในการปฏิบัติงานได้

3.) ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) ระบบข้อเสนอแนะที่ว่านี้ มีความแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่พบเห็นทั่วไป ที่มีลักษณะเป็นกล่อง หรือตู้รับความคิดเห็นเท่านั้น แต่ระบบข้อเสนอแนะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่ได้ผลมากในทางปฏิบัติ โดยวิธีการนี้หลายบริษัทจะจัดให้มีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะเพื่อให้พนักงานหรือผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้กรอกตามแบบที่กำหนด

4.) ระบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ (Employee Ownership plans) ในอดีตที่ผ่านมา ผู้ปฏิบัติมักจะถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในกิจการของบริษัท ด้วยประโยคที่ว่า "ซื้อผลิตภัณฑ์ของบริษัทที่คุณผลิต" (Buy the Product You Make) แต่ในปัจจุบันนี้ผู้ปฏิบัติงานมักจะถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการบริหารด้วยคำพูดที่ว่า "ซื้อหุ้นบริษัทที่คุณทำงานอยู่" (Buy the Company you Work For) ระบบการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการด้วยการลงทุนซื้อหุ้นของบริษัท หรือบริษัทอาจจะจ่ายโบนัสส่วนหนึ่งเป็นทุนเรือนหุ้นในแต่ละปีจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการเอง และมีความรู้สึกผูกพันในการปฏิบัติงานเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

2.5 ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545:17) อ้างถึงใน สूरียะ จะแจ้ง 2553 : 18) ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ในหลายๆ สถานการณ์ "สองหัวย่อมดีกว่าหัวเดียว" การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความคิดได้มากกว่าเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ระดมความคิดและอภิปรายร่วมกัน ดังนั้น การที่จะให้ความคิดดีๆ ในการปฏิบัติงาน จึงเป็นไปได้มากกว่าการคิดคนเดียว
2. การมีส่วนร่วมในการบริหาร มีส่วนในเชิงจิตวิทยา คือทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลงในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถทดสอบดูว่าสิ่งตัวเองรู้ ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่
3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
4. ผู้ร่วมงานจะมีโอกาสใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (Team Spirit) และความจงรักภักดีต่อองค์กร (Loyalty)
5. การมีส่วนร่วมจะทำให้ผลปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้นส่งเสริมให้มีการปรับปรุงงาน มีความเป็นไปได้อย่างสูงขึ้น ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

2.6 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 16) ได้กล่าวว่ ลักษณะการมีส่วนร่วมที่พบในปรากฏการณ์จริง จะมีหลายลักษณะ ในที่นี้จะแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดความต้องการจำเป็น การตัดสินใจเลือกหนทางวิธีการ การดำเนินการ เป็นต้น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้เป็นรูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินการ
2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่ผู้กำหนดภาพรวมเป็นบุคคลภายนอก ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมลักษณะแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการบางส่วน หรือร่วมกิจกรรมบางลักษณะ หรือบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่ลักษณะที่รัฐบาลให้กรอบกิจกรรมให้ชุมชนเลือก เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ หรือแบบผู้ใต้บังคับบัญชา มีลักษณะการมีส่วนร่วมแบบเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่เหนือกว่า ผู้มีส่วนมีความสัมพันธ์เชิงบทบาทไม่เท่าเทียมกันและมีความรู้สึกต่ออำนาจจากอีกฝ่าย เป็นต้น

จากรูปแบบที่นำเสนอที่เกิดขึ้นจากการแบ่งทั้ง 3 ลักษณะข้างต้น จะพบว่า ในการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมในแต่ละสถานที่หรือแต่ละสถานการณ์ สามารถดำเนินการ

หรือจัดให้มีขึ้นได้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของปัจจัยด้านต่าง ๆ สภาพความคิดความเชื่อ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคลแต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งขึ้นอยู่กับกาลเวลา และยุคสมัยอีกด้วย อย่างไรก็ตามรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ลักษณะ ก็อาจจะพบอุปสรรคและปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้การดำเนินการมีส่วนร่วมเท่านั้นที่จำทำให้การพัฒนาสำเร็จ ดังนั้น ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยในการแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ

2.7 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 212-213 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง 2553:17) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุ หาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหาร จนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
6. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
7. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรม ที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาล ได้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545:17 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง 2553:18) ได้กล่าวว่า ลักษณะขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั่วไป ที่สามารถเป็นแนวคิดในการประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วย

1. ขั้นการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การหาสาเหตุ การลำดับปัญหา การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการ หรือการพัฒนางานที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกัน
2. ขั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย หรือความต้องการ ซึ่งเป็นเป้าหมายร่วมกัน

3. ขั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกวิธีการ และกำหนดแผนพัฒนา หรือแผนงาน ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงาน ชัดเจน

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ซึ่งจะส่งผลถึงการมีพลังในการดำเนินงาน เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีความสัมพันธ์อันดี และความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ได้ยาก

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการทบทวน ประเมินผลการพัฒนา และปรับปรุง ต่อเนื่องอันเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ทุกฝ่ายทราบผลการดำเนินงานชัดเจน อีกทั้งมีโอกาสดำเนินการที่กำหนดวิธีการ ปรับปรุงต่อไปอย่างเหมาะสม

6. ขั้นการร่วมชื่นชมและรับผลประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ อันจะเป็นเงื่อนไขในการเสริมแรง เป็นกำลังของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป ได้มากมาย ผลประโยชน์ดังกล่าว อาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นผลประโยชน์เฉพาะบุคคลส่วนตัว แต่อาจเป็นผลประโยชน์เชิงสาธารณะวัตถุที่เกิดขึ้น ก็นำมาซึ่งความพอใจได้มาก และอาจมากกว่าผลประโยชน์รายบุคคล

2.8 ยุทธศาสตร์และแนววิธีการในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกกระบวนการและการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545:19-20 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง 2553:19) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนามีได้เกิดขึ้นบ่อยๆ แต่เกิดจากการบริหารจัดการและการกระตุ้นให้เกิดสภาพที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม ซึ่งมีแนวคิดที่น่าสนใจ คือ

1. จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งการประชุมสัมมนา การศึกษา ดูงาน การอบรมความรู้ และฝึกทักษะ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสร้างความเข้าใจและความพร้อม ในการร่วมดำเนินการได้เป็นอย่างดี

2. การกำหนดและพัฒนาผู้นำหรือผู้ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือ อันเป็นลักษณะการบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะช่วยแบ่งเบาภาระในการประสานงานได้มากโดยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องที่จะมีส่วนร่วมมีขนาดใหญ่

3. การจัดกิจกรรมการสื่อสารข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และมีกิจกรรมสร้างหรือกระชับความสัมพันธ์เป็นระยะ อันเป็นการเน้นย้ำสายใยในการมีส่วนร่วม การร่วมมือ และความรู้สึกใกล้ชิดกัน

4. การจัดระบบกิจกรรมอย่างเหมาะสม เช่น การจัดช่วงเวลาที่ดีซึ่งจะทำให้การดำเนินงานมีส่วนร่วมที่ผู้เกี่ยวข้องมีความสะดวก หรือการจัดลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมเหมาะสม เช่น จากง่ายไปหายาก จากสิ่งที่ร่วมอย่างเป็นรูปธรรม สู่ความเป็นนามธรรม ตามธรรมดาเป็นต้น

5. การบริหารสิ่งไร้ สิ่งจูงใจ ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมทั้งระยะสั้น หรือ เฉพาะหน้าระยะ ทั้งนี้ลักษณะจูงใจที่เหมาะสม ผู้บริหารโครงการอาจต้องสังเกตจัดให้เหมาะสม กับลักษณะผู้เกี่ยวข้อง และโดยลักษณะทั่วไปอาจเริ่มมีสิ่งจูงใจเชิงวัตถุ หรือเป็นรูปธรรม แล้ว บริหารพัฒนาสู่การเป็นสิ่งจูงใจเชิงนามธรรม อย่างไรก็ตามสิ่งจูงใจที่มีโอกาสยั่งยืนใน ความร่วมมือมาก คือ สิ่งจูงใจที่เป็นเชิงสาธารณะ และมีผลกระทบบกับผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

จากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และแนววิธีการในการกระตุ้นการ มี ส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นนี้สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อนำไปสู่ การปฏิบัติหรือปรับประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อไป

2.9 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษา การมีส่วนร่วมในชุมชนของตนเอง หมู่บ้าน ตำบล ที่เป็นกิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย กับรัฐหรือโครงการที่รับเข้ามาในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนกรณีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่มีลักษณะใกล้เคียงและสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory) ทฤษฎีกลุ่มนี้มุ่งให้ความสำคัญของประสิทธิผลขององค์กร โดยมีความเชื่อว่าผลสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับมนุษย์หรือสมาชิกในองค์กรมนุษย์โดยธรรมชาติมีความต้องการ ดังนั้นถ้าสามารถตอบสนอง ความต้องการได้เหมาะสมจะกระตุ้น จูงใจ หรือกำหนดเงื่อนไขในการตอบสนองความต้องการของสมาชิก (Roger, 1977:127-140 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง, 2553:22) จากทฤษฎีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความสำเร็จขององค์กรกับสมาชิกขององค์กรด้านหนึ่งด้านใด ย่อมส่งผลให้องค์กร มีความเจริญเติบโตไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

2. ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานว่า ระหว่างผู้นำและสมาชิกที่จะมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและกัน โดยสมาชิกกลุ่ม ที่ได้รับรางวัล หรือผลประโยชน์จากการจัดสรรของผู้นำ ส่วนตัวผู้นำก็จะได้รับการยกย่องและ เกียรติยศจากสมาชิก ซึ่งทำให้ ทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (Homans, 597- 606 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง, 2553:22) จากทฤษฎีนี้ มองในแง่กึ่งต่อรองแต่ความจริงแล้วเป็นการมีส่วนร่วมแบบแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างองค์กรกับสมาชิกขององค์กร

2.10 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา

เจมส์ โคนนีย์ (อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง, 2553:24) นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า "โรงเรียนและชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก" โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการวางแผน การวางแผนนโยบายการแก้ปัญหาและประเมินผลของโรงเรียนเอง โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการวางแผนของนักการศึกษาเพียงฝ่าย

เดี๋ยวแต่อาจมาจากสาขา นักศิลปะ นักวิทยาศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และอื่นๆ มาร่วมกันวางแผน

สำหรับประชาชนทั่วไปนั้นหากไม่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะก็ทำหน้าที่เป็นตลาดของผลผลิตคือ นักเรียนที่จบออกไปในฐานะบัณฑิตา เพื่อร่วมงาน ผู้รับบริการ เหล่านี้เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นคุณภาพของผลผลิตของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น แม้ประชาชนพึงได้โอกาสร่วมงานนโยบายการศึกษาบ้าง

หลักการที่ควรยึดถือในการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนโดยชุมชนนั้น มีดังนี้

1. มีความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน สิ่งที่ชุมชนได้ตระหนักถึง ก็คือ โรงเรียนใดที่ไม่สามารถบริหารได้ผลอย่างเต็มที่หากปราศจากความร่วมมือของประชาชน

2. นโยบายการศึกษาควรมาจากการกำหนดของประชาชน ไม่ในรูปใดก็รูปหนึ่งในระดับประเทศ ประชาชนทั้งประเทศควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษา ในระดับจังหวัดและท้องถิ่นประชาชนควรมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม นักวิชาการต่าง ๆ นักการศึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญใดๆ ควรมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำ แต่การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายควรได้กระทำโดยประชาชน ในหลักการนี้อาจไม่ได้รับการยอมรับอย่างดีจากนักการศึกษาและนักวิชาการ เพราะเห็นว่าประชาชนชาวไทยยังด้อยในการศึกษา

3. การดำเนินงานที่แท้จริงของโรงเรียนเป็นความรับผิดชอบของนักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษา ในขณะที่นโยบายการศึกษาหรือการตัดสินใจว่าโรงเรียนควรจะเป็นอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของประชาชน แต่หน้าที่ทำงานที่แท้จริงเป็น นักการศึกษา ครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน กล่าวโดยสรุปประชาชนควรเป็น ฝ่ายกำหนดว่าควรได้อะไรมากจากการศึกษา ส่วนนักการศึกษาและบุคลากรของโรงเรียนเป็น ฝ่ายกำหนดและดำเนินการว่าจะทำอย่างไร

4. ประชาชนควรมีส่วนร่วมกับการศึกษาในทุกๆระดับ การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนระดับชาติ จังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ฯลฯ และผลการดำเนินการศึกษา ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีผลสืบเนื่องกันได้มีการมีส่วนร่วมกันในบางครั้งควรมีแม้กระทั่งในชั้นเรียน ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาอย่างแท้จริงควรมีแม้กระทั่งการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและการศึกษาท้องถิ่นดำเนินไปด้วยกันหรือไม่นั้นย่อมเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาถึงนโยบายใหญ่ระดับชาติ ที่เราต้องการให้หลักการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาต่อไป

3. การบริหารการศึกษาในสถานศึกษา

การดำเนินงานตามภารกิจหน้าที่ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษา

ตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้ ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือ เลขาธิการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา และตามมาตราที่ 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่ การบริหารงานบุคคลที่จะเกิดตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษา ในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณี ในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน ให้บรรลุผลสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545:21-25 อ้างถึงใน สุริยะ จะแจ้ง 2553:20-24) ในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือภารกิจหลักของสถานศึกษา มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษามากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง ในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมิน ผลรวมทั้งทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนา และคุณภาพผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เป็นภารกิจที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพิษณุโลก ต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย มีขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา

9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหาร งบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้ เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน ขอบข่ายภารกิจที่ต้องดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณ
2. การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ
3. การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร
4. การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ
5. การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ
6. การตรวจสอบและรายงานการใช้งบประมาณ
7. การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ
8. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
9. การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับการลงทุนเพื่อ การศึกษา
10. การบริหารการจัดทรัพยากรเพื่อการศึกษา
11. การวางแผนพัสดุ
12. การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือ สิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณ
13. การพัฒนาระบบข้อมูล และสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ
14. การจัดหาพัสดุ
15. การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ
16. การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน
17. การเบิกเงินจากกองคลัง
18. การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการเบิกจ่ายเงิน
19. การนำเงินส่งกองคลัง
20. การทำบัญชีการเงิน

21. การจัดทำรายงานทางการเงิน และงบการเงิน
22. การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์ ทะเบียนและรายงาน

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ขอบข่ายและภารกิจที่ต้องดำเนินงาน ดังนี้

1. การวางแผนอัตรากำลัง
2. การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
4. การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
5. การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน
6. การลาทุกประเภท
7. การประเมินผลการปฏิบัติงาน
8. การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
9. การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
10. การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
11. การอุทธรณ์และการร้องทุกข์
12. การออกจากราชการ
13. การจัดทำระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ
14. การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
15. การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
16. การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ
17. การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
18. การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
19. การริเริ่มส่งเสริมการขอใบอนุญาต

20. การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

3.4 ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ ให้บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานงานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวก ความสะดวกต่างๆ ในการบริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขอบข่ายภารกิจที่ต้องดำเนินงาน ดังนี้

1. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
2. การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
3. การวางแผนการบริหารงานการศึกษา
4. การวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
7. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
8. การดำเนินงานธุรการ
9. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
10. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
11. การรับนักเรียน นักศึกษา
12. การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา
13. การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและอัชยาศัย
14. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
15. การทัศนศึกษาดูงาน
16. งานกิจการนักเรียนนักศึกษา
17. การประชาสัมพันธ์การศึกษา
18. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
19. งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น(ท) การรายงานผลการปฏิบัติงาน
20. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

21. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในการลงโทษนักเรียน นักศึกษา

4. คณะกรรมการสถานศึกษา

4.1 ความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษา จัดเป็นคณะบุคคลที่มีความสำคัญที่จะทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา มาตราที่ 40 ในฐานะที่เป็นองค์กรอย่างเป็นทางการที่จะมีส่วนร่วมกันของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้

ในอดีตการจัดการศึกษาของประเทศไทย ก่อนที่จะเริ่มมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ ศูนย์กลางของการจัดการศึกษาจะอยู่ในชุมชน วัดและบ้าน ร่วมกันจัดโดยไม่มีกฎเกณฑ์ที่เป็นระเบียบปฏิบัติว่าฝ่ายใดควรช่วยอย่างไร ด้านไหน แต่เป็นการร่วมดำเนินการที่สอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และความต้องการของคนในชุมชน ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้น ในปี พ.ศ.2482 การจัดการศึกษาจึงแยกออกจากชุมชน มีระเบียบปฏิบัติที่แน่นอนตามระบอบการคิดของทางราชการ โดยในส่วนของคณะบุคคลที่จะเข้าร่วมจัดการศึกษากับทางโรงเรียนก็มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนของคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งในช่วงนั้น (พ.ศ.2452) เรียกว่ากรมการตำบล ซึ่งประกอบด้วย กรรมการ 3 คน คือกำนัน หรือหัวหน้าตำบล 1 คน เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นเจ้าคณะหมวดตำบล 1 รูป และแพทย์ประจำตำบล อีก 1 คน เป็นเจ้าหน้าที่จัดการศึกษา มีหน้าที่ในการจัดตั้งโรงเรียน ทำนุบำรุงหาเด็กเข้าเรียน หาครูมาสอนในโรงเรียนที่สร้างขึ้น ซึ่งเรียกว่า เป็นโรงเรียนประชาบาลที่กำหนดความหมายว่า หมายถึง โรงเรียนที่มีประชาชนอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งร่วมกันจัดตั้งและดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง หรือที่นายอำเภอตั้งขึ้น และดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนที่สำนันั้น โดยอยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ในหมู่บ้านหนึ่ง หมู่บ้านเดียวกัน หรือตำบลเดียวกัน จะตั้งและดำรงโรงเรียนมากกว่าหนึ่งก็ได้ถ้าจำเป็น และให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งกรรมการการศึกษาขึ้นจากบุคคลที่เหมาะสม โดยมีหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2646 คือ

1. ในส่วนโรงเรียนประชาบาล ที่ประชาชนตั้งใจให้เป็นผู้ตรวจดูแลงบประมาณ บัญชีเงินฝากโรงเรียน ปีละครั้ง และตรวจดูแลสอดส่องดูว่าโรงเรียนจัดที่อยู่หรืออย่างไร
2. ในส่วนของโรงเรียนประชาบาล ที่นายอำเภอตั้งให้เป็นผู้ช่วยนายอำเภอหรือแบ่งเบาหน้าที่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของนายอำเภอเมื่อได้รับคำสั่งจากผู้ว่าราชการจังหวัด ให้กระทำนั้นๆ

ต่อมาได้มีการประกาศยกเลิกและประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา อีกหลายฉบับแต่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับกรรมการศึกษายังคงอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งได้ประกาศ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 และมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยงานที่มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ ดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และภายหลังได้ขยาย การจัดการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษา การบริหารราชการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา มีลักษณะพิเศษที่ ไม่เหมือนกับหน่วยราชการอื่น มีการจัดการบริหารหน่วยงานทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับโรงเรียน ในรูปของคณะกรรมการซึ่งถือเป็นการบริหารงาน โดยองค์คณะบุคคล และ อาจกล่าวได้ว่าการกระจายอำนาจทางการศึกษาอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะควบคุมนโยบายโดย หน่วยงานส่วนกลาง แต่ก็มิอิสระในการบริหารงานในส่วนจังหวัดพอสมควร และมีความ พยายามที่จะให้สถานศึกษาในสังกัดคือ โรงเรียน มีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารงาน ในพื้นที่มากขึ้น จึงได้กำหนดให้มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการ แต่งตั้งคณะกรรมการประจำโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2525 ขึ้นใช้ในการดำเนินงานเกี่ยวกับ คณะกรรมการศึกษา โดยมีสาระสำคัญที่กำหนดแนวทางการสรรหา จำนวนคุณสมบัติ สาระ และการพ้นตำแหน่ง รวมทั้งได้กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียน ประถมศึกษาไว้อย่างชัดเจนแน่นอนยิ่งขึ้น

4.2 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

ระเบียบกระทรวงศึกษาว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้า คน ประกอบด้วย

1. "ผู้แทนผู้ปกครอง" ได้แก่ ผู้แทนของมีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียน นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนหนึ่งคน แต่ไม่เกินสองคน
2. "ผู้แทนครู" ได้แก่ ผู้แทนของราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยบริหาร สถานศึกษานั้น จำนวนหนึ่งคน แต่ไม่เกินสองคน
3. "ผู้แทนองค์กรชุมชน" ได้แก่ ผู้แทนชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใดที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขต บริหารของสถานศึกษานั้น จำนวนหนึ่งคน แต่ไม่เกินสองคน
4. "ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น" ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบอื่น จำนวนหนึ่งคน แต่ไม่เกินสองคน
5. "ผู้แทนศิษย์เก่า" ได้แก่ ผู้แทนสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่ เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนหนึ่งคน แต่ไม่เกินสองคน

6. “ผู้นำทางศาสนา” ได้แก่ ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ หรือผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่ จำนวนหนึ่งรูป หรือหนึ่งคน สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก และจำนวนสองรูป หรือสองคน สำหรับสถานศึกษาขนาดใหญ่

7. “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการสถานศึกษา จำนวนหนึ่งคน สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก และจำนวนหกคนสำหรับสถานศึกษาขนาดใหญ่

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้อำนวยการเป็นกรรมการเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนใดคนหนึ่งใน (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

ความหมายของขอบข่ายและเจตนารมณ์ของคำสำคัญ ในบางประเด็นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 มีดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง โดยเจตนารมณ์มุ่งเน้นให้ผู้ปกครองของนักเรียน นักศึกษา ที่มีบุตรหรือผู้ที่อยู่ในความปกครองดูแลตามหลักฐานของทางราชการ กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสถานศึกษานั้นได้เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ข้าราชการครูหรือลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้น ก็มีสิทธิจะสมัครเป็นกรรมการในส่วนของผู้แทนผู้ปกครองได้

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครเป็นกรรมการในองค์ประกอบนี้หรือมีแต่ยังไม่ครบ ให้คณะกรรมการสถานศึกษาที่มีหน้าที่สรรหากรรมการ ควรสรรหาผู้แทนผู้ปกครองที่มีใช้ข้าราชการครูหรือลูกจ้างในสถานศึกษาเป็นอันดับแรกก่อน หากมีเหตุผลความจำเป็นหรือข้อจำกัดด้านบุคลากรแล้ว จึงค่อยสรรหาจากข้าราชการครูหรือลูกจ้างในสังกัดสถานศึกษานั้นในลำดับสุดท้าย

กรณีดังกล่าวนี้ ให้ใช้สำหรับกระบวนการคัดเลือกหรือการสรรหาคณะกรรมการสถานศึกษาในองค์ประกอบของผู้แทนศิษย์เก่า ซึ่งอาจเป็นข้าราชการครูหรือลูกจ้างที่เป็นศิษย์เก่าอยู่ด้วย โดยอนุโลม และการเป็นศิษย์เก่านั้นไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาสูงสุดของโรงเรียนเท่านั้น หากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลดังกล่าวเคยเข้าเรียนแล้วก็ถือว่าเป็นศิษย์เก่าเช่นเดียวกัน

ผู้แทนครู หมายถึง ข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและให้หมายรวมถึงผู้ช่วยบริหารสถานศึกษาด้วย ดังนั้นผู้แทนครูอาจมีทั้งครูปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยบริหารสถานศึกษาหรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ผู้แทนองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยความสมัครใจของสมาชิกหรือการอำนวยความสะดวกของราชการบางหน่วยซึ่งอาจเป็นเป็นองค์กรที่จัดตั้งของกลุ่มเป็นที่แน่นอนในเขตบริหารของโรงเรียนมีผู้นำองค์กร และสมาชิกอย่างเป็นทางการและให้รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO (Non Government Organization) ด้วย ทั้งนี้ผู้แทนองค์กรชุมชนที่จะสมัครเป็นกรรมการสถานศึกษา จะต้องมีความรู้หรือประสบการณ์ในการเป็นผู้นำองค์กรชุมชนนั้นๆ

ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ในขณะนี้ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยเจตนารมณ์หลักต้องการคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ถ้าหากในทางปฏิบัติมีปัญหาเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่กล่าวถึงในเบื้องต้นไม่สมควรเข้ารับการคัดเลือกเป็นกรรมการสถานศึกษา หรือปฏิเสธการเป็นกรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ก็ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายให้บุคคลอื่น เช่น ข้าราชการหรือพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรายงานการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น หนังสือรับรองของคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรายงานการประชุมของคณะผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กล่าวถึงการมอบหมายให้ข้าราชการหรือพนักงานหรือลูกจ้างหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้แทนในคณะกรรมการสถานศึกษาแล้วแต่กรณี

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาต่าง ๆ ที่คณะกรรมการสถานศึกษาเห็นว่า มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา ในกรณีของผู้นำทางศาสนานั้น ศาสนาในที่นี้ หมายถึง พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาซิกข์ ศาสนาฮินดู โดยไม่รวมถึงลัทธิความเชื่ออื่นใดที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมไทยโดยส่วนรวม ส่วนผู้นำศาสนาหมายถึง กรรมการไวยาวัจกรในพุทธศาสนา นักบวชหรือบาทหลวงในคริสต์ศาสนา โต๊ะครู โต๊ะอิหม่ามในศาสนาอิสลามบวชหรือผู้นำทางพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาซิกข์หรือศาสนาฮินดูสำหรับผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้น หมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ จิตรกรรม ประติมากรรม เช่น ด้านดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีไทยหรือคนตรีสากล ด้านการแสดง ทั้งการแสดงการเล่นพื้นเมืองของท้องถิ่น หรือการแสดงละคร ดาราภาพยนตร์ ดาราละคร ด้านนาฏศิลป์ท้องถิ่น หรือนาฏศิลป์ไทย ด้านกีฬา กรีฑาระดับชาติและระดับนานาชาติ ด้านการช่างฝีมือ ด้านการประกอบอาหาร นักวิชาการอิสระ ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพโดยสุจริต และเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม ตลอดจนผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540:107) การดำเนินงานเพื่อให้กิจการของสถานศึกษา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตอบสนองนโยบายของรัฐ ดังนั้น จึงต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกชั้นตอน เพราะถือว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดคุณลักษณะของสถานศึกษาที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการศึกษา และปรับปรุงการเรียนการสอน มาตรา 40 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนมีการจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขึ้น เพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมกิจการของโรงเรียน จากแนวคิดดังกล่าวคณะกรรมการสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายของรัฐให้เข้ากับความต้องการของชุมชนโดยกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ครู หลักสูตร และการบริหาร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพตามที่กำหนด

4.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) และข้อ 2 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ มาตราที่ 37 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ข้อ 13 และตามมาตราที่ 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่การบริหารงานบุคคลที่จะเกิดตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1. กำกับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ข้อบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่ ก.ค.ศ.และ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษากำหนดและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชน
2. เสนอความต้องการจำนวนและอัตราตำแหน่งของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อเสนอ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาพิจารณา
3. ให้ข้อเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาต่อผู้บริหารสถานศึกษา ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษากำหนด
4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศฯลฯ ตามที่บัญญัติไว้ในวาระราชบัญญัตินี้ และ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามที่ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษามอบหมาย

4.5 บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีทุกสถานศึกษา โดยให้มีจำนวนที่แตกต่างกันไปตามขนาดที่นับจากผู้เรียนในสถานศึกษานั้นและกำหนดให้มีการประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง เพื่อกำกับและส่งเสริมกิจกรรมของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ คณะกรรมการสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2555.:3-7) ดังนี้

หน้าที่ข้อที่ 1 กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจในความมุ่งหมายหลักการ ของการบริหารการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
2. ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชน/ท้องถิ่น ที่ตั้งของสถานศึกษา
3. กำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษา ด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ กิจกรรมที่กำหนดตามนโยบายเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
4. กำหนดให้สถานศึกษา จัดทำธรรมนูญของสถานศึกษา

หน้าที่ข้อที่ 2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
2. พิจารณาความสอดคล้องของแผนปฏิบัติการประจำปี กับแผนพัฒนาสถานศึกษา
3. พิจารณาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมเกี่ยวกับวิธีการ หรือยุทธศาสตร์การดำเนินงานของกิจกรรม งานโครงการ ที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา
4. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

หน้าที่ข้อที่ 3 ให้ความเห็นชอบในการทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ขั้นพื้นฐาน
1. พิจารณาความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้กับหลักสูตรการศึกษา
 2. พิจารณาความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของสาระการเรียนรู้และความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา

หน้าที่ข้อที่ 4 กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. กำหนดแผนการกำกับและติดตามร่วมกับสถานศึกษา ได้แก่วิธีการและเวลา
2. ดำเนินการกำกับติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแผนที่กำหนดไว้ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย
3. ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่สถานศึกษาและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและขวัญกำลังใจในการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนและวิธีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

หน้าที่ข้อที่ 5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาจัดทำข้อมูล สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้เรียนการคมนาคมสภาพทางเศรษฐกิจ
2. สนับสนุนและจัดหาที่เรียนให้แก่ผู้เรียนในพื้นที่บริการให้เข้าเรียน ในสถานศึกษามากที่สุด
3. จัดหาทุนการศึกษาอุปกรณ์การศึกษาและสิ่งจำเป็นอื่นๆแก่ผู้เรียนที่ขาดแคลน

หน้าที่ข้อที่ 6 พิทักษ์สิทธิเด็กและผู้เรียน ดูแลผู้พิการ เด็กและผู้เรียนที่ด้อยโอกาส และเด็กและผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. สนับสนุนเด็กและผู้เรียนที่พิการ ได้มีการเรียนร่วมกับเด็กและผู้เรียนปกติ
2. สอดส่อง ดูแลเด็กและผู้เรียนที่ได้รับการทารุณ การกดขี่ การข่มเหง การล่วงละเมิดทางเพศ การใช้แรงงานเด็ก การกักขัง ฯลฯ ได้รับความช่วยเหลือและส่งไปรับบริการที่เหมาะสม
3. สอดส่องดูแลเด็กและผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายที่พิการ หรือทุพพลภาพหรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง
4. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาได้ให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษ ได้รับการพัฒนาเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด

5. สนับสนุนส่งเสริมการทำงานร่วมกับองค์การพิทักษ์สิทธิเด็ก

หน้าที่ข้อที่ 7 เสนอแนะและมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป ของสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารงานวิชาการ

1.1 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 ให้ข้อเสนอแนะและส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมกระบวนการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดระบบและการดำเนินการ ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2. ด้านการบริหารงบประมาณ

2.1 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้ง และการใช้จ่าย งบประมาณ ของสถานศึกษา

2.2 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา หรือ ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

3.1 มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาและส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ให้ขวัญและกำลังใจและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป

4.1 ให้ความเห็น เสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวง ศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.2 รับทราบ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษา และกิจกรรมของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบาย และแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และรายงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.3 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการระดม ทรัพยากรเพื่อการศึกษารวมทั้งการปกครองดูแลบำรุงรักษาการใช้และจัดหาผลประโยชน์จาก ทรัพย์สินของสถานศึกษา ตามกฎหมายระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.4 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินกิจการด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.5 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็ง ในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

4.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวกับกิจการต่างๆ ของสถานศึกษาตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

หน้าที่ข้อที่ 8 ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาดลอดจนวิทยากรภายนอกและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนและผู้เรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีต ประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ มีแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. รวรายได้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนการจัด การเรียนการสอนให้กับผู้เรียน
2. ส่งเสริมและกำกับติดตามการใช้วิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ส่งเสริมและกำกับติดตาม เพื่อให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมที่ศึกษาจารีต ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ พร้อมทั้งยกย่องเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความเหมาะสมและโอกาสอันสมควร

หน้าที่ข้อที่ 9 เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจน ประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและ เอกชนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน

หน้าที่ข้อที่ 10 ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของ
สถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน มีแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปี
2. เสนอแนะในการปรับปรุงรายงานผลการดำเนินงานประจำปี
3. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาก่อนเผยแพร่ต่อ

สาธารณชน

หน้าที่ข้อที่ 11 แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อการดำเนินงาน
ตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร มีแนวปฏิบัติดังนี้

ประธานกรรมการสถานศึกษาแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการตาม
ความเหมาะสม สมและความจำเป็นในแต่ละกรณี

สรุปได้ว่า ในงานวิจัยในครั้งนี้ได้นำบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา
ในข้อที่ 7 มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ของ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรมในสถานศึกษา
เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนา ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความ
ต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น ให้ข้อเสนอแนะและส่งเสริมสนับสนุนในการจัด
บรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการ
ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รับทราบและให้ข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายใน
สถานศึกษา

1.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรม ใน
สถานศึกษาเกี่ยวข้องกับการกำหนดตามแผนการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษา ให้ความเห็น
และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ให้ความเห็น
และข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหาร
การเงินและจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา

1.3 ด้านการบริหารงานบริหารบุคคล หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรม ใน
สถานศึกษาเกี่ยวข้องกับการกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา
และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การให้ขวัญและกำลังใจและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ครู
และบุคลากรทางการศึกษา

1.4 ด้านการบริหารงานการบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรม ใน
สถานศึกษาเกี่ยวข้องกับการให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย
แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา รับทราบ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุง

และพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจกรรมของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพิษณุโลก รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การให้ความเห็น ข้อเสนอแนะประสานส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งการปกครองดูแลบำรุงรักษาการใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา การให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ และการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัลยาณี อุบลเจริญ (2547:80) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยพบว่า มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลางทั้งในภาพรวมเป็นรายด้านทุกด้าน และรายข้อเกือบทุกข้อ ยกเว้นในด้านกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันของชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการมีความเห็นว่ามียุทธศาสตร์ในระดับมาก

วัลลภ บุญกิตติเจริญ (2547:87) ได้ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา สังกัดจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา สังกัดจังหวัดฉะเชิงเทรา 4 งาน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป โดยภาพรวมแต่ละงานอยู่ในระดับปานกลางพิจารณาแต่ละงาน พบว่าการบริหารวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การบริหารงานบุคคลในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การบริหารงบประมาณในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการบริหารทั่วไปภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

สุริยะ จะแจ้ง (2553:90) ได้ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า เมื่อ ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดเทศบาล จังหวัดสุโขทัย ทั้งในภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รองลงมา คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน และการให้ความเห็นชอบการจัดทำหลักสูตร

มณฑลเศียร รอดประเสริฐ (2554:97) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วม ในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษา กศน.อุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหา การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาโดยภาพรวมมีปัญหา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงสุดคือด้านการจัดการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพและประสิทธิผล รองลงมาคือ ด้าน การนิเทศการศึกษา ด้านวัดผลประเมินผลและด้านการบริหารหลักสูตร ตามลำดับ

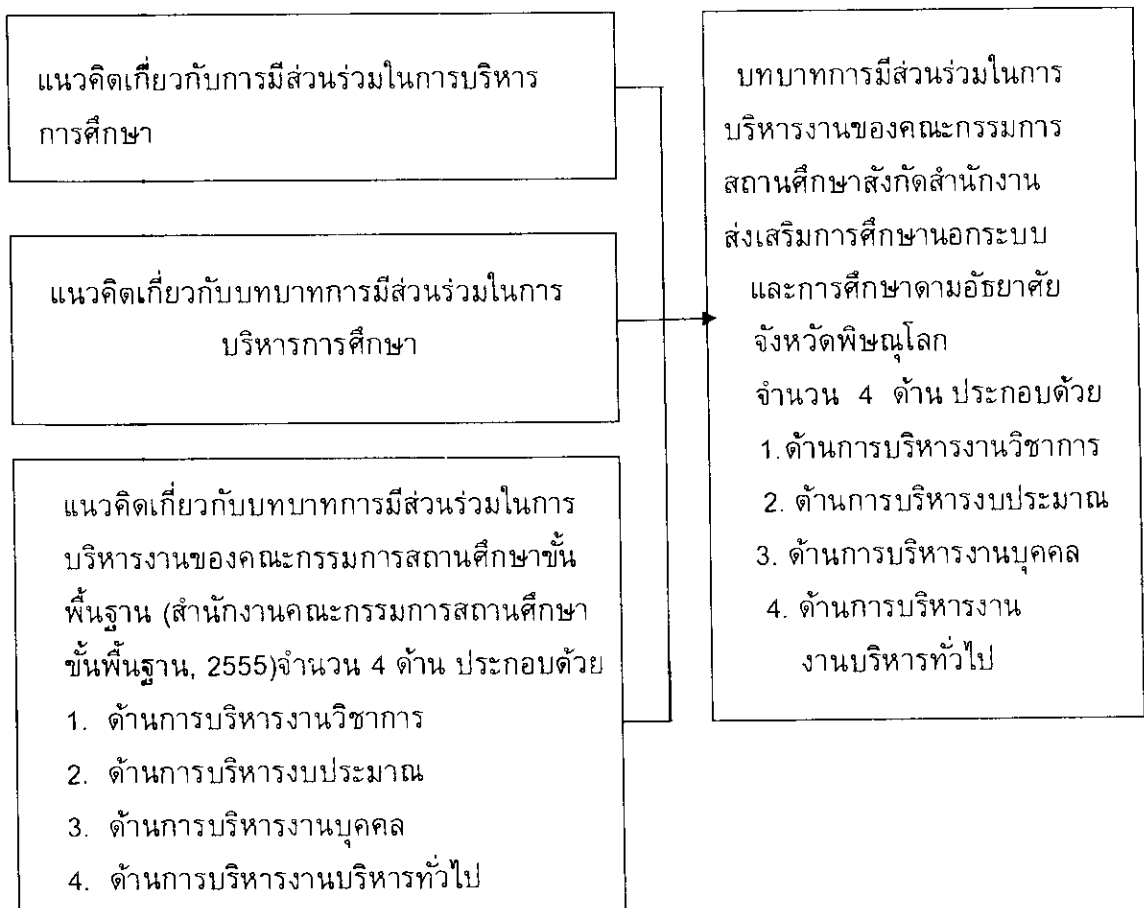
สุวิชา วิริยมานุวงศ์ (2554:94) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม ของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้บริบทของ โรงเรียนภูมิปัญญาและโรงเรียนวิทยากร ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ทำให้สถานศึกษากับชุมชน มีส่วนร่วมมากขึ้น ประกอบด้วย วิธีการดำเนินงาน 4 ประการ คือ 1) การนำโรงเรียนสู่ชุมชนโดยสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม ของชุมชนให้ความอนุเคราะห์และความร่วมมือจัดกิจกรรมที่ชุมชนต้องการหรือร้องขอ เป็น วิทยากรให้ชุมชน เป็นคณะกรรมการ เป็นที่ปรึกษาของชุมชนหรือหน่วยงานในชุมชน 2) การสร้างความศรัทธาของผู้บริหารและครูปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความ รับผิดชอบ มีความจริงใจในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ครูมีความตั้งใจและจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 3) การนำชุมชนเข้าสู่ โรงเรียน โดยสถานศึกษาให้ชุมชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ใน การจัดการศึกษา 4) การให้บริการชุมชน โดยสถานศึกษาให้บริการและอำนวยความสะดวก แก่ชุมชน ให้ชุมชนใช้สถานที่ของโรงเรียนในการจัดทำกิจกรรมให้ชุมชนใช้บริเวณอาคาร สถานที่ในการจัดกิจกรรม

สุรัตน์ ก้อนนาค (2555:86) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน.ชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่าด้านการมีส่วนร่วมกำหนดแผน นโยบายและยุทธศาสตร์มีส่วนร่วมน้อยสุด ในการทบทวนแผนพัฒนาการศึกษาและ แผนปฏิบัติงานประจำปีของสถานศึกษาด้านการ มีส่วนร่วมเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา มีส่วนร่วมน้อยสุดในการเป็นคณะกรรมการบริหาร หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา มีส่วนร่วมน้อยสุดในการ ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทาง สนับสนุนและส่งเสริมภารกิจของสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วม เสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและสาธารณชนและการมีส่วนร่วมในการติดตามและ ประเมินผลมีส่วนร่วมน้อยสุดในการวางแผนการนิเทศของสถานศึกษาของตนเองที่มีต่อการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษามาก และในปัจจุบันสถานศึกษา ได้มีนโยบายเร่งรัดตนเอง ที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนมาก และในปัจจุบันโรงเรียนได้มีนโยบายเร่งรัด คุณภาพ มีการปฏิรูปการศึกษาตามนโยบายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการนอกจากนี้โรงเรียน

ได้ให้ความสำคัญ และตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโรงเรียน

วันชัย ครามสูงเนิน (2556:95) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของคณะกรรมการสถานศึกษาในสังกัดสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งค้นพบหรืออาจเป็นประเด็นที่ควรนำไปวางแผนเพื่อพัฒนาต่อไป คือ ด้านการระดมทุน มีปัญหาในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการให้คำปรึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการติดตามและเสนอแนะ โดยในการสรุปผลการวิจัยรายข้อในแต่ละด้าน มีผลการวิจัยที่แตกต่างกันหลายประเด็นเป็นที่น่าสนใจในการนำไปอภิปรายผล เพื่อเป็นสารสนเทศในการวางแผนพัฒนาต่อไป

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ –สกุล	นายชนาภัทร รอบจังหวัด
วัน เดือน ปีเกิด	21 มิถุนายน 2503
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 75/1 หมู่ที่ 12 ซอยกลางคลอง ถนนพิษณุโลก-เต็งหนาม ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รับราชการครู ตำแหน่ง ครูชำนาญการ คศ.2 สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอเมืองพิษณุโลก

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2518	มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ.3) โรงเรียนครุราษฎร์ รังสฤษดิ์ อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2521	ปวช.วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2525	ปวส.โรงเรียนเพาะช่าง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2537	ปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ) คณะศิลปกรรม ศูนย์กลางสถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล คลอง 6 จังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. 2558	หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก